

ביאורים

לעיתים אנו מתרגלים מאוד למציאות חסרה, לדברים שאינם מושלמים. אנו חיים במציאות חסרה, מתפללים בבתי כנסת הנקראים 'מקדש מעט', בעוד בית המקדש, 'בית תפילה לכל העמים' - חרב. שומעים חוסר הערכה לתורה וללומדיה, או חוסר הערכה למיישבי ארץ ישראל וכדומה. למצבים חסרים אלו, אסור לנו להתרגל. אסור לנו להשלים עם מצבים שכאלה, ולראותם כמובנים ומקובלים. ישראל הם בניו של הקב"ה שהוא שלם, ולא שייכת אצלו כל מציאות של חיסרון, ובוודאי הוא, שחפץ בהשלמתו ותיקונו של עולם, יתקן וישלים את המצבים האלו באופן שאין בו כל חיסרון.

התורה מתארת איך לאחר המעמד הנפלא של קריעת ים סוף, לאחר שה' שמר על עם ישראל מיד המצרים, הכה אותם במכות קשות מאוד, ועשה לישראל ניסים גדולים, עם ישראל זכה לאמונה בה' ובמשה. לפי זה מקשה הר"ן מדוע רק אז האמינו ישראל, והרי כבר קודם לכן משה עשה להם אותות והם אכן האמינו בנבואתו. הוא מתרץ שכל יציאת מצרים הייתה באופן שנראה תמוה. במקום שהקב"ה יציג לפני פרעה באופן גלוי את הדרושה הפשוטה והמתבקשת - לשחרר את בני ישראל, הוא שולח את משה לפעול בדרך של עורמה, ולבקש חופשה זמנית כדי לזבוח לה' במדבר. בדומה לכך, במקום לדרוש באופן ישיר שכר על שנות העבודה הרבות במצרים, בני ישראל התבקשו להטעות את המצרים, ולבקש מהם בהשאלה בגדים וכלים. דבר זה גרם לעם ישראל להאמין פחות בנבואתו של משה רבנו, שהרי, כמו שאמרנו, אצל ריבונו של עולם לא שייכת כלל מציאות של קושי וחסרון, ואם אכן כל דברי משה וכל מעשיו נעשים דווקא על פי ה', כיצד ייתכן שיציאת מצרים קרתה באופן כה מסובך? ולכן רק לאחר קריעת ים סוף, רק אחרי שנושעו ממצרים באופן מוחלט והתבהרה התמונה, האמינו ישראל בה' ובמשה.

אלא שעדיין נותר לנו לשאול מדוע טובב הקב"ה את יציאת מצרים בצורה כה מסובכת. על זה יענה הר"ן בהמשך.

הרחבות

• התחדשות אמונת הגאולה

נאם פן, נראה שקדם זה לא הייתה אמונתם שלקמה עליו. הר"ן מניח בדבריו כאן כי הכתוב "ויאמן העם" מתייחס לאמונה בשליחותו של משה לגאול את ישראל ועל בסיס זה הקשה ותירץ. כך הבין גם הזוהר המקשה את קושיית הר"ן כאן ומבאר כי אינה דומה האמונה שהאמינו בני ישראל בראשית שליחותו של משה, לאותה האמונה שהאמינו על הים. בקריעת ים סוף התגלתה לעיניהם מדרגה חדשה ושלמה יותר בהשגחת ה', ועל כן היו השגתם ואמונתם גבוהות ושלמות, במדרגה גבוהה מזו שעליה נאמר "ויאמן העם".

אולם האברבנאל כותב כי עד בוא משה היו בני ישראל שקועים באמונות תפלות של אלוהי מצרים ובמנהגייהם. מופתיו של משה פעלו על אמונתם הבסיסית בה' אלהי ישראל, והכתוב "ויאמן העם" מתייחס לעצם אמונתם בה'. אם כן, ניתן לומר שעל אף שהאמינו במציאות ה' ובאמינות נבואת משה, לא נשלמה אמונתם בדבר הגאולה עד קריעת הים [שמות יב ד"ה ואומר שכבר]. שיטה זו, לפיה האמינו העם בה' ובנבואת משה אך לא בגאולה, יסודה במדרש: "שיאמרו" (קטני האמונה שבעם) נסיונות הם למשה, אבל אין אנו יודעים ממנו שהקב"ה גואל אותנו על ידו של משה" [מדרש שכל טוב, שמות ד, ט].

שאלות לדין

הר"ן אומר שכיוון שבני ישראל ראו דברים תמוהים, אמונתם הייתה מסופקת. אם כן, כיצד כיום ניתן להאמין? הרי אנו פוגשים הרבה דברים תמוהים כמו מצוות מוזרות, גלויות, רשע וכדומה!

מדוע חשוב לנו לא להיראות כגנבים? וכי מה אכפת לנו מה הרשעים חושבים עלינו?

אבל יש כאן מקום שאלה: שלאחר קריעת ים סוף מצינו כתוב (שמות יד לא): "ויאמינו בה" ובמשה עבדו", ואם פן, נראה שקדם זה לא הייתה אמונתם שלקמה עליו.

והתשובה בזה: שנתקף שעשה משה האותות האמינו בו האמנה גמורה, כמו שכתוב: "ויאמן העם", כי לקמה יאמינו בו יותר בקריעת ים סוף ממה שיאמינו בו בכל האותות אשר עשה במצרים, שקדם היו יוצאים מטבעו של עולם ומנהגו. אבל הדבר הזה מבאר הרבה ספקות גדולות הנזכרות בענין יציאת מצרים, והוא: שמתחלה כשעשה האותות האמינו בו האמנה שלקמה, אבל לאחר מכאן ראו בעיניהם דברים של תימה, שצריכים להתבאר. ראשונה: שאחר אשר פקד ה' את בני ישראל ורצה להצילם מיד מצרים ולהנחילם הארץ אשר נשבע לאבותינו וצוה למשה שיאמר לזקני ישראל, כמו שאמר (שמות ג טו-ז): "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם וגו' פקד פקדתי אתכם וגו' ואמר אעלה אתכם מעני מצרים וגו' אל ארץ זבת חלב ודבש" וגו', מה טעם לגב לבו של פרעה כלל, שיאמרו לו (שם שם יח): "אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים", והנה זה דרך עבדים שאין ידם תקיפה שרוצים לברח ומתנכלים אל אדוניהם לברח, ולמה משה ואהרן שהיו שלוחי ה' יתברך לא אמרו אל פרעה ביד רמה שהגיע קיצם של ישראל להגאל ושללא ישתעבדו בהם עוד, היד ה' תקצר מהכניע לבו של פרעה להודות הדבר גם כן יאמרו אליו בפרוש, הלא אם לא יספיקו בזה עשר מכות שהביא עליו, יוסיף עוד עליהם כהנה. וזה באמת ענין שראוי שיספקו ממונו ישראל בשליחותו של משה אף על פי שהאמינו בו במשה בתחלה על פי האותות, כמו שכתוב: "ויאמן העם", שהיה להם לספק: אם הוא שליח ה' יתברך כמו שאמר, למה יירא מהגיד לפרעה כמו שהוא. וזה באמת ענין סתום צריך להתבאר.

ואפלו אם נדחק בזה ונאמר שעשה פן כדי להראות קשי ערפו של פרעה, שגם בדבר הקל ימאן לשמע בדבר ה' יתברך, עדין ישאר לנו מקום ספק גדול, באמרו (שמות יא ב): "דבר נא באזני העם וישאלו" וגו', וזה באמת נראה ענין זר מתמיה מאד, שאף על פי שאנשי מצרים היו חביבים להם שכרם שנסתעבדו בהם כמו שאמרו ב"סנהדרין" (צא א), לא היו ראויים לבוא עליהם בעקבה ויבדרכים של אנשי רמיה, שאפלו אם לא הייתה ידם תקיפה עליהם לא היה ראוי לעשות פן, וכל שכן אחר שיד ה' יתברך תקיפה וחזקה עליהם למה הצרכו, כי אם לומר: תנו לנו שזכרנו שנסתעבדתיכם בנו כך וכך מיוון, והרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ב"ק כז א): "אל תכנס לחצר חבך לטל את שלף שלא ברשות, שלא תראה עליו כגנב, אלא שבר את שניו ואמר לו: שלי אני נוטל". וכל אלו הדברים מתמיהין בעצמם וראוי שיפיל ספק מצדם לישראל בנבואתו של משה.

מדוע יציאת מצרים נעשתה בעורמה

